

УДК 631.15:658.87

**ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УПРАВЛІННІ
ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ****Мілаш І.В., к.е.н.***Харківський державний університет харчування та торгівлі*

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю проведення глибокої комплексної діагностики впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств торгівлі як основи управління витратами господарських суб'єктів галузі. Метою статті є проведення діагностики впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств торгівлі в системі управління витратами. У процесі дослідження використано метод системно-матричного діагностичного аналізу впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств, який дозволяє розподілити повноваження ефективних дій, виявити невідповідності та розбіжності, визначити стратегію згладжування негативного впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси діяльності підприємств торгівлі з метою мінімізації витрат. Отримані результати можуть бути використані в процесі обґрунтованого ухвалення управлінських рішень щодо витрат в системі управління витратами господарських суб'єктів торговельної галузі.

Ключові слова: діагностика, фактори зовнішнього середовища, витрати, управління витратами, підприємства торгівлі

UDC 631.15:658.87

**DIAGNOSTICS OF ENVIRONMENT IN A MANAGEMENT BY THE
EXPENSES OF TRADE ENTERPRISES****Milash I.V., Ph.D in Economics***Kharkiv State University of Food Technology and Trade*

Research actuality is conditioned by the necessity of realization of deep complex diagnostics of influence of factors of environment on the internal economic processes of trade enterprises as government bases by the charges of managing subjects of industry. The aim of the article is realization of diagnostics of influence of factors of environment on the internal economic processes of trade enterprises in control system by charges. In the process of research the method of system-matrix diagnostic analysis of influence of factors of environment is used on the internal economic processes of enterprises, that allows to distribute plenary powers of effective actions, find out disparities and divergences, define strategy of smoothing out of negative influence of factors of environment on the internal economic processes of activity of trade enterprises with the purpose of minimization of charges. The got results can be drawn on in the process of reasonable acceptance of administrative decisions in relation to charges in control system by the charges of managing subjects of trade industry.

Keywords: diagnostics, factors of environment, expense, management by expenses, trade enterprises.

Актуальність проблеми. У наш час витрати для будь-якого підприємства, зокрема й торговельного, набули особливого значення. Це пов'язано із тим, що посилення конкуренції, зміна технологій і купівельного попиту населення істотно обмежили можливості підприємств торгівлі щодо отримання високого прибутку за рахунок підвищення рівня цін. За таких умов основним засобом підвищення прибутковості діяльності підприємства стає управління його витратами, роль якого постійно зростає.

Управління витратами відноситься до найбільш важливих сфер діяльності торговельного підприємства, оскільки величина, динаміка і рівень витрат характеризують не лише ефективність торгово-технологічних процесів і управління, а й визначають рівень прибутковості, конкурентоспроможності та можливості розвитку господарського суб'єкта. Крім того, витрати підприємства значною мірою залежать від впливу факторів зовнішнього середовища, яке є дуже динамічним і рухливим. Це, у свою чергу, викликає необхідність проведення діагностики зовнішнього середовища функціонування підприємств торгівлі як основи ухвалення обґрунтованих управлінських рішень в системі управління витратами господарюючих суб'єктів торговельної галузі. У зв'язку із цим діагностика зовнішнього середовища набуває особливої актуальності в управлінні витратами підприємств торгівлі, оскільки дозволяє підвищити ефективність управління підприємствами.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проведений аналіз наукових праць множини сучасних зарубіжних і вітчизняних дослідників з проблематики управління витратами підприємств [1–9] свідчить, що переважна більшість науковців і практиків зосереджують свою основну увагу на дослідженні лише внутрішньо-економічних процесів і механізмів формування витрат господарських суб'єктів торговельної галузі, не беручи при цьому до уваги і не враховуючи наявності істотного впливу зовнішнього середовища, в якому функціонують підприємства торгівлі та яке, у свою чергу, безпосередньо впливає на показники, зокрема витрати, і результати їх господарської діяльності. Даний аспект здебільшого залишається поза увагою науковців, що, у свою чергу, викликає необхідність проведення поглибленого комплексного дослідження, тобто діагностики, впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств торгівлі як основи управління витратами господарських суб'єктів галузі.

Мета роботи полягає в проведенні діагностики впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств торгівлі в системі управління витратами господарських суб'єктів галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішнє середовище надає значного впливу на витрати і результати діяльності підприємств торгівлі. У зв'язку з цим важливим моментом дослідження є виявлення залежності впливу показників, які кількісно описують стан зовнішнього середовища підприємств, на основні показники, що характеризують внутрішнє середовище торговельних підприємств. Це дозволить намітити стратегічні цілі розвитку підприємств торгівлі за мінімального характеру часового інтервалу.

З цією метою скористаємося методом системно-матричного діагностичного аналізу впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств, який дозволяє розподілити повноваження ефективних дій, виявити невідповідності та розбіжності, визначити стратегію згладжування негативного впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішньогосподарські процеси діяльності підприємств торгівлі з метою мінімізації витрат. При цьому слід зазначити, що точнішою діагностикою впливу зовнішнього середовища на внутрішнє середовище з впровадженням будь-якої стратегії в діяльність торговельного підприємства і одночасним подальшим аналізом може виступати матриця залежностей. У такій матриці зібрані найбільш важливі показники внутрішнього середовища підприємства і зовнішнього середовища, елементами якого є відношення виділених показників за стовпцем до вихідного показника за рядком (таблиця 1).

Про тенденції та зміни в господарській діяльності підприємств торгівлі свідчить динаміка таких початкових параметрів (показників), як кількість підприємств галузі, чисельність працівників підприємств галузі, розмір торгової площі, обсяг реалізованих товарів (послуг), вартість основних засобів і нематеріальних активів, вартість оборотних активів підприємств торгівлі тощо.

Зовнішнє середовище торговельного підприємства характеризується динамікою наступних початкових параметрів: кількістю капітальних інвестицій у підприємства торгівлі, обсягом

Таблиця 1 - Вихідні показники для проведення системно-матричного діагностичного аналізу впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств торгівлі України 2013-2015 рр.

Групи показників	№ показника	Показники	Одиниці виміру	Умовні позначення	Значення за роками			Індекси зміни	
					2013	2014	2015	2014/2013	2015/2014
Внутрішньогалузеві показники підприємств торгівлі	1	Кількість підприємств торгівлі на кінець року	Од.	КП	103798	110414	93936	1,064	0,851
	2	Кількість працівників підприємств торгівлі	Тис. осіб	ЧП	1193,4	1156,0	992,8	0,969	0,859
	3	Торгова площа підприємств торгівлі	Тис. м ²	ТП	9294,5	9418,7	7752,9	1,013	0,823
	4	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств торгівлі	Млн. 20брн..	ОР	1623609,6	1612134,4	1595904,0	0,993	0,990
	5	Залишкова вартість основних засобів та нематеріальних активів підприємств торгівлі на кінець року	Млн. 20брн..	ОЗ	81575,0	87698,9	85899,7	1,075	0,979
	6	Оборотні активи підприємств торгівлі на кінець року	Млн. 20брн..	ОА	914972,8	930514,9	968579,8	1,017	1,041
Показники зовнішнього середовища	7	Капітальні інвестиції в підприємства торгівлі	Млн. 20брн..	КІ	24858,4	22379,5	20715,7	0,900	0,926
	8	Обсяг кредитів, наданих підприємствам торгівлі на кінець року	Млн. 20брн..	КР	220524,0	280793,0	335189,0	1,273	1,194
	9	Доходи населення	Млрд. 20брн..	ДН	1457,9	1548,7	1531,1	1,062	0,989
	10	Індекс споживчих цін	%	ІСЦ	99,8	100,5	124,9	1,007	1,243
	11	Індекс цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами	%	ІЦ _{прод}	106,8	97,1	124,3	0,909	1,280
	12	Індекс цін виробників промислової продукції	%	ІЦ _{пром}	100,3	101,7	131,8	1,014	1,296

Розроблено за [10-11]

кредитів, що надані підприємствам торгівлі, величиною доходів населення, індексом споживчих цін, індексом цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами, індексом цін виробників промислової продукції.

Позитивним моментом системно-матричного аналізу є оперативність і точність результату, миттєве виявлення проблеми або ризику, а також можливостей і впливу одного фактору на іншій. Кожний показник матриці пов'язаний відносинами залежності з іншими, що сприяє збалансованості протидіючих рівнів управління.

Оскільки будь-яке підприємство являє собою єдиний організм (систему) із загальним рівнем розвитку економіки держави в цілому, де всі процеси взаємозв'язані й одні надають впливу на інші, доцільним є виявлення і аналіз впливу кожного фактору.

На жаль, за досліджуваний період часу 2013-2015 рр. переважна більшість моментів, що відбулися в аналізованій сфері, є негативними. Серед них: істотне зменшення кількості підприємств торгівлі за даними на кінець року (на 14,9% лише за останній рік дослідження), відповідно, поступове зменшення кількості працівників підприємств галузі (на 14,1% за рік) та доволі суттєве зниження розмірів торгової площі суб'єктів господарювання торгівлі (на 17,7% протягом 2014-2015 рр.).

Також до негативних внутрішньогалузевих моментів діяльності підприємств торгівлі слід віднести поступове незначне скорочення обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) в фактичних цінах (на 1,0% за останній рік дослідження) і зниження залишкової вартості основних засобів та нематеріальних активів підприємств торгівлі (на 2,1% за рік). Як позитивний момент досліджуваної сфери, слід відзначити лише деяке поступове зростання вартості оборотних активів підприємств торгівлі (на 4,1% за 2014-2015 рр.), але даний факт більшою мірою зумовлений зростанням цін на товари.

Отже, відбувається скорочення наявного ресурсного потенціалу підприємств торгівлі, свідченням чого є скорочення чисельності працівників, зменшення торгових площ, зниження вартості основних засобів і нематеріальних активів.

Виявлені моменти внутрішньогалузевого стану підприємств торгівлі відбуваються на фоні загальних, переважно негативних, змін у зовнішньому середовищі їх функціонування, що проявляються у

зменшенні протягом 2013-2015 рр. розміру капітальних інвестицій в підприємства торгівлі (на 7,4% лише за останній рік досліджуваного періоду), зростанні обсягу кредитів, що надані підприємствам галузі (на 19,4% за 2014-2015 рр.), зменшенні фактичних доходів населення (на 1,1% за рік), щорічному зростанні індексу споживчих цін (лише за останній рік на 1,243), індексу цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами (на 1,28 за рік) та індексу цін виробників промислової продукції (на 1,296 за рік).

Індексні матриці динаміки цільових показників (елементів) за період 2013-2015 рр., а також результати впливу індексної матриці за період дослідження представлені в таблицях 2–5.

Аналіз результатів розрахунку індексних матриць свідчить про зміну кожного початкового параметра під впливом множини факторів.

Розглянувши перший сектор даних таблиць, що розміщується у лівому верхньому квадраті матриць і свідчать про взаємний вплив внутрішніх факторів один на одного, можна відзначити наступне.

Так, за протягом останніх років досліджуваного періоду (2014-2015 рр.) в підприємствах торгівлі в цілому відбулися як позитивні, так і негативні зміни. Всі позитивні внутрішньогалузеві моменти, на нашу думку, можна розділити на дві категорії: перші, - пов'язані зі зростанням наявного ресурсного потенціалу підприємств торгівлі, другі, - свідчать про підвищення ефективності використання наявного ресурсного потенціалу господарських суб'єктів торговельної галузі. Відповідно, свідченням першої групи позитивних змін є зростання на 14,0% фондоозброєності праці в торгівлі, підвищення на 16,4% товарообороту у розрахунку в середньому на одне підприємство торгівлі, збільшення на 15,1% середньої вартості основних засобів і нематеріальних активів на одне торговельне підприємство, підвищення на 22,4% середньої вартості оборотних активів господарських суб'єктів галузі, збільшення на 0,9% середньої кількості працівників підприємств торгівлі, підвищення на 19,0% середньої вартості основних фондів у розрахунку на 1 м² торгової площі тощо.

Таблиця 2 - Індексна матриця динаміки цільових елементів за 2013-2014 рр.

Вихідні параметри		КП	ЧП	ТП	ОР	ОЗ	ОА	КІ	КР	ДН	ІСЦ	ІЦ _{прод}	ІЦ _{пром}
		<i>j=1</i>	<i>j=2</i>	<i>j=3</i>	<i>j=4</i>	<i>j=5</i>	<i>j=6</i>	<i>j=7</i>	<i>j=8</i>	<i>j=9</i>	<i>j=10</i>	<i>j=11</i>	<i>j=12</i>
КП	<i>i=1</i>	1,000	1,098	1,050	1,071	0,989	1,046	1,182	0,835	1,001	1,056	1,170	1,049
ЧП	<i>i=2</i>	0,911	1,000	0,956	0,976	0,901	0,952	1,076	0,761	0,912	0,962	1,065	0,955
ТП	<i>i=3</i>	0,953	1,046	1,000	1,021	0,943	0,996	1,126	0,796	0,954	1,006	1,115	0,999
ОР	<i>i=4</i>	0,933	1,025	0,980	1,000	0,924	0,976	1,103	0,780	0,935	0,986	1,092	0,979
ОЗ	<i>i=5</i>	1,011	1,110	1,061	1,083	1,000	1,057	1,194	0,844	1,012	1,068	1,182	1,060
ОА	<i>i=6</i>	0,956	1,050	1,004	1,024	0,946	1,000	1,130	0,799	0,957	1,010	1,119	1,003
КІ	<i>i=7</i>	0,846	0,929	0,888	0,907	0,837	0,885	1,000	0,707	0,847	0,894	0,990	0,888
КР	<i>i=8</i>	1,197	1,314	1,257	1,282	1,184	1,252	1,414	1,000	1,199	1,264	1,400	1,256
ДН	<i>i=9</i>	0,999	1,097	1,048	1,070	0,988	1,045	1,180	0,834	1,000	1,055	1,168	1,048
ІСЦ	<i>i=10</i>	0,947	1,040	0,994	1,014	0,937	0,990	1,119	0,791	0,948	1,000	1,108	0,993
ІЦ _{прод}	<i>i=11</i>	0,855	0,939	0,897	0,916	0,846	0,894	1,010	0,714	0,856	0,903	1,000	0,897
ІЦ _{пром}	<i>i=12</i>	0,953	1,047	1,001	1,021	0,943	0,997	1,126	0,796	0,955	1,007	1,115	1,000

Розраховано автором

Таблиця 3 - Індексна матриця динаміки цільових елементів за 2014-2015 рр.

Вихідні параметри		КП	ЧП	ТП	ОР	ОЗ	ОА	КІ	КР	ДН	ІСЦ	ІЦ _{прод}	ІЦ _{пром}
		<i>j=1</i>	<i>j=2</i>	<i>j=3</i>	<i>j=4</i>	<i>j=5</i>	<i>j=6</i>	<i>j=7</i>	<i>j=8</i>	<i>j=9</i>	<i>j=10</i>	<i>j=11</i>	<i>j=12</i>
КП	<i>i=1</i>	1,000	0,991	1,034	0,859	0,869	0,817	0,919	0,713	0,861	0,685	0,665	0,656
ЧП	<i>i=2</i>	1,009	1,000	1,043	0,868	0,877	0,825	0,928	0,719	0,869	0,691	0,671	0,663
ТП	<i>i=3</i>	0,968	0,958	1,000	0,832	0,840	0,791	0,889	0,690	0,833	0,662	0,643	0,635
ОР	<i>i=4</i>	1,164	1,153	1,203	1,000	1,011	0,951	1,069	0,829	1,001	0,797	0,773	0,764
ОЗ	<i>i=5</i>	1,151	1,140	1,190	0,989	1,000	0,941	1,058	0,821	0,991	0,788	0,765	0,756
ОА	<i>i=6</i>	1,224	1,212	1,265	1,051	1,063	1,000	1,125	0,872	1,053	0,838	0,813	0,803
КІ	<i>i=7</i>	1,088	1,078	1,125	0,935	0,945	0,889	1,000	0,775	0,936	0,745	0,723	0,714
КР	<i>i=8</i>	1,403	1,390	1,450	1,206	1,219	1,147	1,290	1,000	1,207	0,961	0,933	0,921
ДН	<i>i=9</i>	1,162	1,151	1,201	0,999	1,009	0,950	1,068	0,828	1,000	0,795	0,772	0,763
ІСЦ	<i>i=10</i>	1,461	1,447	1,510	1,255	1,269	1,194	1,343	1,041	1,257	1,000	0,971	0,959
ІЦ _{прод}	<i>i=11</i>	1,505	1,491	1,555	1,293	1,307	1,230	1,383	1,072	1,295	1,030	1,000	0,988
ІЦ _{пром}	<i>i=12</i>	1,523	1,509	1,574	1,309	1,323	1,245	1,400	1,086	1,311	1,043	1,012	1,000

Розраховано автором

Таблиця 4 - Результати впливу індексної матриці за 2013-2014 рр.

Вихідні параметри		КП	ЧП	ТП	ОР	ОЗ	ОА	КІ	КР	ДН	ІСЦ	Щ _{прод}	Щ _{пром}
		<i>j=1</i>	<i>j=2</i>	<i>j=3</i>	<i>j=4</i>	<i>j=5</i>	<i>j=6</i>	<i>j=7</i>	<i>j=8</i>	<i>j=9</i>	<i>j=10</i>	<i>j=11</i>	<i>j=12</i>
КП	<i>i=1</i>	–	9,8 ↑	5,0 ↑	7,1 ↑	-1,1 ↓	4,6 ↑	18,2 ↑	-16,5 ↓	0,1 ↑	5,6 ↑	17,0 ↑	4,9 ↑
ЧП	<i>i=2</i>	-8,9 ↓	–	-4,4 ↓	-2,4 ↓	-9,9 ↓	-4,8 ↓	7,6 ↑	-23,9 ↓	-8,8 ↓	-3,8 ↓	6,5 ↑	-4,5 ↓
ТП	<i>i=3</i>	-4,7 ↓	4,6 ↑	–	2,1 ↑	-5,7 ↓	-0,4 ↓	12,6 ↑	-20,4 ↓	-4,6 ↓	0,6 ↑	11,5 ↑	-0,1 ↓
ОР	<i>i=4</i>	-6,7 ↓	2,5 ↑	-2,0 ↓	–	-7,6 ↓	-2,4 ↓	10,3 ↑	-22,0 ↓	-6,5 ↓	-1,4 ↓	9,2 ↑	-2,1 ↓
ОЗ	<i>i=5</i>	1,1 ↑	11,0 ↑	6,1 ↑	8,3 ↑	–	5,7 ↑	19,4 ↑	-15,6 ↓	1,2 ↑	6,8 ↑	18,2 ↑	6,0 ↑
ОА	<i>i=6</i>	-4,4 ↓	5,0 ↑	0,4 ↑	2,4 ↑	-5,4 ↓	–	13,0 ↑	-20,1 ↓	-4,3 ↓	1,0 ↑	11,9 ↑	0,3 ↑
КІ	<i>i=7</i>	-15,4 ↓	-7,1 ↓	-11,2 ↓	-9,3 ↓	-16,3 ↓	-11,5 ↓	–	-29,3 ↓	-15,3 ↓	-10,6 ↓	-1,0 ↓	-11,2 ↓
КР	<i>i=8</i>	19,7 ↑	31,4 ↑	25,7 ↑	28,2 ↑	18,4 ↑	25,2 ↑	41,4 ↑	–	19,9 ↑	26,4 ↑	40,0 ↑	25,6 ↑
ДН	<i>i=9</i>	-0,1 ↓	9,7 ↑	4,8 ↑	7,0 ↑	-1,2 ↓	4,5 ↑	18,0 ↑	-16,6 ↓	–	5,5 ↑	16,8 ↑	4,8 ↑
ІСЦ	<i>i=10</i>	-5,3 ↓	4,0 ↑	-0,6 ↓	1,4 ↑	-6,3 ↓	-1,0 ↓	11,9 ↑	-20,9 ↓	-5,2 ↓	–	10,8 ↑	-0,7 ↓
Щ _{прод}	<i>i=11</i>	-14,5 ↓	-6,1 ↓	-10,3 ↓	-8,4 ↓	-15,4 ↓	-10,6 ↓	1,0 ↑	-28,6 ↓	-14,4 ↓	-9,7 ↓	–	-10,3 ↓
Щ _{пром}	<i>i=12</i>	-4,7 ↓	4,7 ↑	0,1 ↑	2,1 ↑	-5,7 ↓	-0,3 ↓	12,6 ↑	-20,4 ↓	-4,5 ↓	0,7 ↑	11,5 ↑	–

Розраховано автором

Таблиця 5 - Результати впливу індексної матриці за 2014-2015 рр.

Вихідні параметри		КП	ЧП	ТП	ОР	ОЗ	ОА	КІ	КР	ДН	ІСЦ	Щ _{прод}	Щ _{пром}
		<i>j=1</i>	<i>j=2</i>	<i>j=3</i>	<i>j=4</i>	<i>j=5</i>	<i>j=6</i>	<i>j=7</i>	<i>j=8</i>	<i>j=9</i>	<i>j=10</i>	<i>j=11</i>	<i>j=12</i>
КП	<i>i=1</i>	–	-0,9 ↓	3,4 ↑	-14,1 ↓	-13,1 ↓	-18,3 ↓	-8,1 ↓	-28,7 ↓	-13,9 ↓	-31,5 ↓	-33,5 ↓	-34,4 ↓
ЧП	<i>i=2</i>	0,9 ↑	–	4,3 ↑	-13,2 ↓	-12,3 ↓	-17,5 ↓	-7,2 ↓	-28,1 ↓	-13,1 ↓	-30,9 ↓	-32,9 ↓	-33,7 ↓
ТП	<i>i=3</i>	-3,2 ↓	-4,2 ↓	–	-16,8 ↓	-16,0 ↓	-20,9 ↓	-11,1 ↓	-31,0 ↓	-16,7 ↓	-33,8 ↓	-35,7 ↓	-36,5 ↓
ОР	<i>i=4</i>	16,4 ↑	15,3 ↑	20,3 ↑	–	1,1 ↑	-4,9 ↓	6,9 ↑	-17,1 ↓	0,1 ↑	-20,3 ↓	-22,7 ↓	-23,6 ↓
ОЗ	<i>i=5</i>	15,1 ↑	14,0 ↑	19,0 ↑	-1,1 ↓	–	-5,9 ↓	5,8 ↑	-17,9 ↓	-0,9 ↓	-21,2 ↓	-23,5 ↓	-24,4 ↓
ОА	<i>i=6</i>	22,4 ↑	21,2 ↑	26,5 ↑	5,1 ↑	6,3 ↑	–	12,5 ↑	-12,8 ↓	5,3 ↑	-16,2 ↓	-18,7 ↓	-19,7 ↓
КІ	<i>i=7</i>	8,8 ↑	7,8 ↑	12,5 ↑	-6,5 ↓	-5,5 ↓	-11,1 ↓	–	-22,5 ↓	-6,4 ↓	-25,5 ↓	-27,7 ↓	-28,6 ↓
КР	<i>i=8</i>	40,3 ↑	39,0 ↑	45,0 ↑	20,6 ↑	21,9 ↑	14,7 ↑	29,0 ↑	–	20,7 ↑	-3,9 ↓	-6,7 ↓	-7,9 ↓
ДН	<i>i=9</i>	16,2 ↑	15,1 ↑	20,1 ↑	-0,1 ↓	0,9 ↑	-5,0 ↓	6,8 ↑	-17,2 ↓	–	-20,5 ↓	-22,8 ↓	-23,7 ↓
ІСЦ	<i>i=10</i>	46,1 ↑	44,7 ↑	51,0 ↑	25,5 ↑	26,9 ↑	19,4 ↑	34,3 ↑	4,1 ↑	25,7 ↑	–	-2,9 ↓	-4,1 ↓
Щ _{прод}	<i>i=11</i>	50,5 ↑	49,1 ↑	55,5 ↑	29,3 ↑	30,7 ↑	23,0 ↑	38,3 ↑	7,2 ↑	29,5 ↑	3,0 ↑	–	-1,2 ↓
Щ _{пром}	<i>i=12</i>	52,3 ↑	50,9 ↑	57,4 ↑	30,9 ↑	32,3 ↑	24,5 ↑	40,0 ↑	8,6 ↑	31,1 ↑	4,3 ↑	1,2 ↑	–

Розраховано автором

Що стосується підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств торгівлі, то даний факт підтверджується зростанням на 1,1% фондівіддачі, підвищенням на 15,3% продуктивності праці персоналу, зниженням на 13,2% трудомісткості товарообороту, зменшенням на 1,1% фондомісткості товарообороту, зростання на 20,3% середнього товарообороту на 1 м² торговельної площі.

Однак, поряд із цим, відбулися й деякі негативні моменти, серед яких: зменшення на 3,2% середнього розміру торгової площі на одне підприємство торгівлі, зростання на 5,1% середнього розміру оборотних активів, що авансуються на 1 грн. товарообороту, зниження на 4,9% коефіцієнта оборотності оборотних активів підприємств галузі тощо.

Четвертий сектор індексної матриці, що розташований у правому нижньому квадраті матриць, свідчить про вплив показників зовнішнього середовища один на одного.

Так, за даними таблиць 4–5 наочно видно, що зростання індексу цін виробників промислових товарів негативно впливає на зміну індексу цін виробників сільськогосподарської продукції: зі зростанням першого показника відбувається збільшення іншого показника на 1,2%. Відповідно, підвищення цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами призводить до зростання індексу споживчих цін на 3,0%. У свою чергу, зростання доходів населення спричиняє до збільшення на 20,5% індексу споживчих цін, на 22,8% індексу цін реалізації сільськогосподарської продукції та на 23,7% індексу цін виробників промислової продукції.

Важливим моментом є позитивний вплив індексу цін виробників промислових товарів і сільськогосподарської продукції на зростання інвестицій в основний капітал підприємств торгівлі, відповідно, на 40,0% і 38,3%. Це, у свою чергу, призводить до збільшення вартості основних засобів і нематеріальних активів підприємств торгівлі у розрахунку на одиницю торгової площі. Наочно видимий диспаритет цін, з одного боку, між сільськогосподарською і промисловою продукцією, з іншого боку, - цінами споживчих товарів, а також відношення до торговельної галузі як до сполучної ланки між галузями народного господарства України, що забезпечує баланс між виробництвом і споживанням товарів, а також значення торгівлі для розвитку національного господарства та всієї економіки держави.

Другий і третій сектори індексної матриці, що розташовані у верхньому правому та нижньому лівому квадратах матриць, розкривають вплив показників зовнішнього середовища на внутрішні показники торговельних підприємства, і навпаки.

Цікавим видається дія окремих факторів на показник капітальних інвестицій в основний капітал торговельних підприємств. Позитивного впливу тут надають вартість основних засобів і матеріальних активів підприємств торгівлі (їх зростання призводить до збільшення капітальних інвестицій на 5,8% за період 2014-2015 рр.), обсяг реалізованої продукції (товарооборот) (на 6,9%) і вартість оборотних активів підприємств торгівлі (на 12,5%). Отже, зростання обсягу товарообороту підприємств торгівлі є забезпеченням зростання вартості основних фондів.

Разом із тим, збільшення інвестицій в основний капітал позитивно позначається на вартості основних засобів торговельних підприємств (зростання на 5,5% за період 2014-2015 рр.), оборотних активів підприємств галузі (на 11,1%) і на обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств торгівлі (на 6,5%), - третій сектор матриці. Дана закономірність є логічною й обґрунтованою, оскільки збільшення капітальних інвестицій призводить до відповідного зростання обсягу і вартості ресурсів торговельних підприємств. Крім того, прибуток є основним власним джерелом інвестицій у збільшення обсягів основних засобів. Разом із тим, зниження обсягу товарообороту підприємств торгівлі відбувається як наслідок того, що зростання капітальних інвестицій не призводить до збільшення торгових площ, що є в наявності, і торговельного обладнання як найбільш активної частини основних засобів підприємств галузі.

Це підтверджується зниженням кількості підприємств торгівлі та розміру торгової площі, відповідно, на 8,8% і 12,5% зі зростанням капітальних інвестицій. Підприємства торгівлі не в змозі з наявною матеріально-технічною базою вести навіть просте відтворення основних засобів, що позначається негативно на обсязі реалізації продукції (товарів, послуг).

За аналізований період часу скорочується загальний наявний ресурсний потенціал торговельної галузі: кількість підприємств, кількість працівників торгівлі, торгова площа, вартість основних засобів.

Дані індексної матриці свідчать про те, що зростання цих показників негативно впливає на індекс споживчих цін (зниження на 31,5%, 30,9%, 33,8% і 21,2%, відповідно), а також цін виробників сільськогосподарської продукції (зниження на 33,5%, 32,9%, 35,7% і 23,5%, відповідно) та цін виробників промислової продукції (зниження на 34,4%, 33,7%, 36,5% і 24,4%, відповідно). Тобто скорочення торговельними підприємствами обсягів діяльності щодо реалізації продукції (товарів, послуг) призводить вимушено до зростання цін на продукти харчування і сировину для промисловості, а збільшення ресурсного потенціалу, за інших незмінних умов, призводитиме до зворотної залежності – споживчі ціни на продукцію, товари, послуги знижуватимуться.

Зміна індексу споживчих цін, а також цін виробників сільськогосподарської та промислової продукції у бік зростання, за умов зростання доходів населення, призводить до зацікавленості торговельних підприємств у збільшенні кількості господарських суб'єктів галузі, магазинів і торгових площ, до повернення підприємців до зацікавленої праці в торгівлі і зростання чисельності працівників торговельної сфери бізнесу, а також до зростання забезпеченості основними засобами, оскільки згладжується диспаритет між споживчими цінами і цінами виробників сільськогосподарської та промислової продукції. Зростання ж кількості магазинів і торгових площ впливає на індекс цін виробників сільськогосподарської та промислової продукції у бік зниження, що надає можливість торговельним підприємствам закуповувати необхідні для реалізації товари не за завищеними цінами.

Останній етап нашого дослідження дозволяє оцінити підсумки проведеного системно-матричного аналізу діагностичного впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси торговельних підприємств. У нашому випадку, згідно проведених розрахунків, величина індексу склала 98,43% або 0,9843, що є дуже високим результатом.

Висновки. Результати проведеної нами діагностики впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств торгівлі, що здійснена основі застосування методів системно-матричного діагностичного аналізу, можуть бути використані в процесі обґрунтованого ухвалення управлінських рішень щодо витрат

в системі управління витратами господарських суб'єктів торговельної галузі. Крім того, в цілому отримані результати свідчать, що зроблені нами висновки мають високу вірогідність і можуть бути використані при визначенні стратегії згладжування негативного впливу факторів зовнішнього середовища на внутрішні господарські процеси підприємств торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біла О.Г. Управління витратами підприємства: теорія та практика : монографія / О.Г. Біла, І.Л. Боднарюк, Т.В. Мединська // Львів : Видавництво ЛКА, 2012. – 200 с.
2. Великий Ю.М. Управління витратами підприємства : монографія / Ю.М. Великий, В.В. Прохорова, Н.В. Сабіна. – Х. : ИНЖЕК, 2009. – 192 с.
3. Мілаш І.В. Стратегічне управління витратами підприємств роздрібної торгівлі : монографія / І.В. Мілаш, А.В. Красноусов. – Х. : ХДУХТ, 2015. – 286 с.
4. Партин Г.О. Управління витратами підприємства : концептуальні засади, методи та інструментарій : монографія / Г.О. Партин. – К. : УБС НБУ, 2008. – 219 с.
5. Управління затратами підприємства : монографія / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, Л.Ю. Хлап'юнов, Г.А. Макухін. – К. : Лібра, 2007. – 320 с.
6. Фролова Л.В. Механізм управління поточними витратами торговельних підприємств : монографія / Л.В. Фролова, К.С. Хаврова. – Донецьк : Ноулідж, 2010. – 211 с.
7. Шанк Дж. Стратегическое управление затратами : новые методы увеличения конкурентоспособности / Дж. Шанк, В. Говиндараджан. – СПб. : Бизнес-Микро, 1999. – 288 с.
8. Шим Джей К. Методы управления стоимостью и анализа затрат / Джей К. Шим, Джоэл Г. Сигел. – М. : Филинь, 1996. – 344 с.
9. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат / Г. Фандель. – К. : Таксон, 2000. – 520 с.
10. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.